

Iwaniszewski, Stanisław

Drugie europejskie sympozjum archeoastronomiczne Current Problems and Future of Archaeoastronomy

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 37/2, 279-282

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zorganizowanie projekcji filmów o Koperniku, bankietu i uroczystej kolacji powiązanej z degustacją piwa elbląskiego.

Bardzo dobrze się stało, że to właśnie w Polsce zorganizowano symposium, na które przybyło wielu czołowych archeoastronomów; impreza ta bowiem pokazała, że Polska może stać się interesującym miejscem pośredniczącym w wymianie myśli badawczej między Wschodem i Zachodem. Dobrze się też stało, że oprócz badaczy zgrupowanych wokół Zakładu Antropologii Historycznej Uniwersytetu Warszawskiego – pioniera badań archeoastronomicznych w Polsce – wystąpili również astronomowie: być może zwiastuje to dalszy rozwój tej dyscypliny w kraju.

W czasie kularowych rozmów narodziła się także myśl, aby spotkania poświęcone podobnej tematyce – czasowi i astronomii w okresie Wielkich Odkryć – były cyklicznie organizowane właśnie we Fromborku. Idea ta będzie dyskutowana podczas najbliższej europejskiej konferencji archeoastronomicznej w Strasbourgu.

Stanisław Iwaniszewski
(Warszawa)

Drugie europejskie sympozjum archeoastronomiczne *Current Problems and Future of Archaeoastronomy*

W dniach 15-18 października 1991 roku w malowniczym węgierskim mieście Székesfehérvár miała miejsce druga międzynarodowa konferencja *Current Problems and Future of Archaeoastronomy*. Tym samym spełniło się jedno z założeń sympozjum, jakie odbyło się 15-16 listopada 1990 roku w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie o corocznym organizowaniu europejskich konferencji archeoastronomicznych (patrz notka w KHNiT 1991,36,2:159).

Konferencja trwała trzy dni (czwarty dzień przeznaczono na zwiedzanie okolic Balatonu) i wzięło w niej udział 13 badaczy z Węgier, Bułgarii, Czecho-Słowacji, Niemiec, Szwecji, Wielkiej Brytanii, Włoch i Polski, którzy wygłosili w sumie 17 referatów, nadto w sesji posterowej przedstawiono dalsze trzy prace. Szkoda, że w ostatniej chwili odwołali swój udział w konferencji naukowcy z Francji i Rumunii, w ten sposób nabrałaby ona pełnego, europejskiego wymiaru.

W konferencji dominowały referaty archeologiczno-archeoastronomiczne. Clive Ruggles z Leicester University mówił o roli wykopalisk w testowaniu hipotez archeoastronomicznych i przedstawił przykłady zastosowania technik archeologicznych nie niszczących stanowisk archeologicznych. W odniesieniu do możliwych orientacji astronomicznych raz jeszcze powtórzył tezę o braku śladów na wysoce precyzyjne umieszczenie kamiennych monumentów względem zjawisk astronomicznych około-horyzontalnych. Blok kilku referatów dotyczył archeoastronomii okresu neolitu, eneolitu i epoki brązu w szeroko pojmowanej Europie Środkowej. Podczas gdy jedni badacze skoncentrowali się na pokazaniu zmian w orientowaniu pochówków pochodzących z tych okresów (W.Schlösser z Uniwersytetu w Bochum, K.Barlai z Obserwatorium Konkoly Węgierskiej Akademii Nauk, S.Iwaniszewski z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie) inni przedstawili rezultaty konkretnych studiów ograniczonych do pochówków tej samej kultury (S.Iwaniszewski zaprezentował wyniki badań nad tzw. „grobowcami kujawskimi” z okresu neolitu na Kujawach, G.Proverbio, z Instytutu Astronomii i Fizyki w Cagliari omówił tzw. „grobowce gigantów” z epoki brązu i żelaza na Sardynii, C.Roslund z Uniwersytetu w Gothenburgu opisał wczesnośredniowieczne grobowce w kształcie okrętów wikingów ze Skandynawii i państw bałtyjskich). Dwa bułgarskie referaty (autorstwa A.Stoeva z Ludowego Obserwatorium Astronomicznego i Planetarium w Starej Zagorze i P.Maglovej z Instytutu Badań Przestrzeni Kosmicznej w Starej Zagorze oraz P.Maglovej, A.Stoeva i A.Trofimova i Y.Marchenko z Instytutu Klinicznej i Eksperymentalnej Medycyny z Nowosibirska) zapoznały z trackimi obserwatoriami słonecznymi, zaś przeglądowy referat E.Pleslovej-Štikovej z Instytutu Archeologii Czecho-Słowackiej Akademii Nauk poświęcony był archeoastronomicznym interpretacjom neolitycznych i eneolitycznych konstrukcji ziemnych o kształcie kwadratu, prostokąta lub koła. Posterowy referat E.Pásztor z Muzeum Nadcisańskiego w Dunaujvaros dotyczył ikonografii ozdób z epoki brązu. Kilka referatów poświęconych było archeoastronomii pozaeuropejskiej: chińskiej (I.Ecsedy z Grupy Orientalistów w Budapeszcie i K.Barlai), indyjskiej (R.Erdélyi i K.Cséfalvy z Uniwersytetu Eötvösa w Budapeszcie), egipskiej (T.Szalay z Uniwersytetu Eötvösa w Budapeszcie i posterowy referat L.Krivskiego z Czecho-Słowackiej Akademii Nauk) i mezoamerykańskiej (S.Iwaniszewski). Tylko jeden referat dotyczył problematyki etnoastronomicznej, była nim praca I.Gyarmati’ego (prywatny uniwersytet w Miskolcu)

o etymologii różnych określeń na Drogę Mleczną w obrębie języków tureckich.

Na koniec, jedna przedstawiona praca poruszyła problem kreowania banku danych archeoastronomicznych (G. Szécsényi-Nagy z Uniwersytetu Eötvösa w Budapeszcie).

Było to pierwsze sympozjum, które pokazało, jak wiele podobnych prac archeoastronomicznych prowadzi się w Europie kontynentalnej, a zwłaszcza w Europie Środkowej. Ponieważ neolityczne i eneolityczne budowle Europy Środkowej są datowane na V i IV tysiąclecie p.n.e., dorównują zatem one wiekiem najstarszym budowlom megalitycznym Europy Zachodniej (Bretania, Portugalia) i są one starsze od podobnych budowli na wyspach brytyjskich, w Niemczech i Skandynawii. Skoro zaś sugeruje się istnienia jarda megalitycznego, wykorzystania zasady trójkąta Pitagorasa przy ich budowie oraz istnienie tych samych preferencji azymutalnych, co w megalitycznych budowlach Europy Atlantyckiej, to powstaje pytanie o drogi rozprzestrzeniania się wiedzy inżynieryjno-astronomiczno-kalendarzowej i o ich związek z postępem gospodarki neolitycznej na całym kontynencie.

Ważnym ustaleniem konferencji było oświadczenie o konieczności utworzenia wspólnego europejskiego banku danych archeoastronomicznych. Proponuje się w przyszłości wykorzystać do tego istniejący system informacji geograficznej (GIS – Geographic Information System), który jest już stosowany w praktyce archeologicznej w USA i anglojęzycznym środowisku europejskich archeologów, albo też wykreowanie nowego niezależnego systemu. We wstępnej fazie uzgodnień wezmą udział ośrodki w Leicester University (C.Ruggles) i Uniwersytetu Eötvösa w Budapeszcie (G.Szécsényi-Nagy, V.Thóth). W toku plenarnej dyskusji ujawniła się potrzeba przewyższenia braku informacji o dokonaniach archeoastronomicznych w poszczególnych krajach europejskich, planuje się przygotowanie swego rodzaju przewodników po literaturze archeo- i etnoastronomicznej poszczególnych państw europejskich. Pierwszych propozycji w tej sferze i wzorów opracowań ma dostarczyć ośrodek warszawski (S.Iwaniszewski).

Uzgodniono także terminy kolejnych konferencji *Current Problems and Future of Archaeoastronomy*.

Obecnie wiadomo, że trzecia europejska konferencja archeoastronomiczna odbędzie się w dniach 3-5 listopada 1992 roku na Uniwersytecie Ludwika Pasteura w Strasbourgu (głównym organizatorem jest Carlos Jaschek z Obserwatorium Astronomicznego), zaś czwarta – 30 sierpnia –

5 września 1993 roku na Krecie (główny organizator Maria Papathanasiou), to jest, zaraz po zakończeniu konferencji Oxford 4.

Stanisław Iwaniszewski
(Warszawa)

Międzynarodowa Konferencja Komeniologiczna w Bratysławie (30-31 marca 1992 r.).

W dniach 30-31 marca 1992 r. obradowała w Bratysławie Międzynarodowa Konferencja Komeniologiczna, poświęcona wpływowi Jana Amosa Komeńskiego na rozwój słowackiej kultury od XVII-XX w. Uczestnicy swoich rozważań nie ograniczali jednak wyłącznie do terenu Słowacji, lecz wskazywali na ogólnoeuropejskie znaczenie ideologii pedagogicznej, filozoficznej i społecznej tego uczonego.

Konferencję zapoczątkowały dwie uroczystości. Pierwszą z nich było nadanie tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie trzem wybitnym komeniologom: prof. Christianowi Marzahnowi z Uniwersytetu w Bremie (Niemcy), prof. Jarosławowi Pelikanowi z Uniwersytetu Yale) w New Haven, USA) oraz dr Dagmar Čapkovej z Czechosłowackiej Akademii Nauk. Drugą uroczystością było otwarcie w hallu głównym Uniwersytetu, wystawy obrazującej poszczególne etapy życia i twórczości Komeńskiego.

Po południu rozpoczęła się robocza część pierwszego dnia konferencji, podczas której, w dziewięciu wstępnych referatach, przedstawiono najogólniej całokształt problematyki, mającej być podstawą bardziej szczegółowych rozważań, podejmowanych następnego dnia w poszczególnych sekcjach. Tak więc, między innymi: Marta Hamada, Josef Pšenak, Andrej Čuma zastanawiali się nad wpływem Komeńskiego na rozwój systemu wychowawczego i kultury na Słowacji od XVII do XX w.; František Hybl wskazywał na rolę, jaką odegrał Jan Kvačala w czeskiej i słowackiej komeniologii; Milena Česnakova-Michalcova zwróciła uwagę na dramaturgiczną działalność Komeńskiego; Dagmar Čapkova postawiła problem koncepcji człowieczeństwa w ujęciu Komeńskiego (zwróciła, między innymi, uwagę na pogląd, iż człowiek może osiągnąć pełnię człowieczeństwa jedynie poprzez wychowanie i wykształcenie).